

NOTITIES OVER HET KAMPVELD ZEIST

Het Kamp van Zeist bij ouderen en bepaaldelijk onder oud-militairen meer bekend onder den naam van „De Kamp van Zeist”, doch officieel doorgaans min of meer plechtig „Het Kampveld Zeist”, is als legerplaats van troepen en onderdeelen reeds van ouden datum.

Van den Franschen Zonnekoning Lodewyk XIV is overgeleverd, dat hij in 1672 de geheele heide achter Zeist door zijn soldaten heeft laten beleggen, maar het duurde tot 1787 vóórdat men plannen ontwierp om hier of liever nog in verdere omgeving „een geretrancheerd kamp voor troepen” te grondvesten. Met dit project hadden de officieren-ingenieurs Schouster en Knoch zich langdurig bezig gehouden en een kaart, voorzien van een uiteenzetting in het Fransch was het resultaat van hun bezigheden geworden.¹⁾ Op deze legerplaats bij het dorp Zeist vestigde zich toen een allengs aangroeiende krijgsmacht, die aanvankelijk tusschen de 3000 à 4000 man omvatte, maar die later verdubbeld scheen te zijn. In de stad Utrecht zelf vormde de aanwezigheid van al die soldaten destijds een min of meer sensationeel verschijnsel; het aantal bezoekers, van her en derwaarts gekomen was groot en er was op den Domtoren een telescoop geplaatst, waardoor belangstellenden de Zeister manoeuvres heetten te kunnen volgen!²⁾ Het was tenslotte tegen dit kampement van de troepen van den laatsten Stadhouder, dat de Patriotten uit Utrecht zich in 1787 verschansten op de „Werken bij Grifstein”³⁾

Van een definitief „Kamp van Zeist” kon echter eerst gesproken worden sedert 1804. De stad Utrecht was destijds over bevolkt door inkwartiering van militairen. Het was de bekende Fransche generaal Marmont, die inzag, dat de troepen er door dit verblijf niet al te florissant aan toe waren. Hij oordeelde daarom, dat het leven in de vrije natuur gepaard met het houden van exercitiën stellig aan de versterking van de gezondheid van zijn mannen meewerken zou.⁴⁾ Maar ook buiten op de heide moesten de leger-onderdeelen soms bezig gehouden worden en toen ontstond het plan om in de directe omgeving een pyramide te stichten, die aanvankelijk de herinnering levendig moest houden aan Napoleon's overwinning in Egypte, maar die later naar de roemruchte veldslag bij Austerlitz vernoemd werd. De historie van deze pyramide, een thans óverbekende pleisterplaats in ons land, is elders uitvoerig en afdoende beschreven.⁵⁾

1) Algemeen Rijksarchief, archief v. Oorlog, Situatieplans v. Vestingen A 10.

2) A. J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden”, XIII, Gorinchem 1851, bldz. 171 en I, Gorinchem 1839, bldz. 588.

3) Atlas v. Historische Vestingwerken in Nederland, III, 1, Utrecht, bldz. 21 sub 22.

4) Joh. E. Elias „Een raadselachtige Voorvader Jean Maurice d'Amblé (1746-1821)” in „De Nederlandsche Leeuw” LXIV, 1947, kol. evv.

5) Lt.-Generaal F. A. H. Sabron „De Stichting en de eerste vijf jaren van het bestaan van Austerlitz (gem. Zeist)” en het daarin aangehaalde, „De Navorscher” LXIV, 1915, bldz. 352 evv.

Er waren in die periode in het legerkamp barakken gebouwd van hout om de manschappen onder te brengen, maar nauwelijks valt aan te nemen, dat deze constructies voldoende stevigheid bezaten, immers, men is reeds in 1808 tot slooping overgegaan. Aan den slechten staat van de opstallen zal zeker ook wel hebben bijgedragen de omstandigheid, dat de omwonenden kans gezien hebben om in den tijd toen de landmacht grootendeels in het buitenland opereerde en het bewakingsdetachement klein was, daar het noodige te plunderen.

De Koning van Holland ontwierp vervolgens plannen voor kazerneering in steenen gebouwen, die hij bestemmen wilde voor zijn garde. Tot uitvoering zijn deze projecten evenwel nooit gekomen.

Geenszins beduidde dit intusschen het einde van de onderneming, want later, ten tijde van het Koninkrijk der Nederlanden zou het Kamp van Zeist weldra weer een van de meest bekende legerplaatsen des lands worden en ook blijven.

Op de oudere edities van de chromo-topographische kaart schaal 1 : 25.000 staat het terrein nu in engeren zin aangeduid met zijn naar de kant van de Leusder hei gelegen schietbanen, met officiers- en andere cantines, een uitkijkpost, militair tehuis, kampweg, putten en „oude kookgaten”, maar daaruit blijkt niet nauwkeurig hoever de instelling in haar totaliteit zich eigenlijk uitstreckte, ofschoon wel zeker was, dat zij ongeveer ten Zuiden van den weg De Bildt-Amersfoort tusschen Soesterberg en de Leusder Heide gezocht moest worden. ⁶⁾

Had de dienst der Genie, zooals in het algemeen bij de Landmacht ook hier het beheer zoowel als de directie van de bouw der verschillende opstallen; het gereedmaken en onderhoud van waterputten en kookgaten werd meestentijds aan haar specialistisch korps overgedragen: dat kwam voor rekening van een detachement uit de Mineurs en Sapeurs. ⁷⁾

Na het herstel van onze onafhankelijkheid werden weer van tijd tot tijd troepenafdeelingen vereenigd om samen te worden agericht voor formaties en bewegingen, hetgeen behalve te Zeist placht te geschieden onder Asch, bij Gorssel, te Ravels en Turnhout. ⁸⁾ Zij het op veel bescheidener voet dan ten tijde van het Koninkrijk Holland, toch moet het Kamp te Zeist weldra weer in gereedheid zijn gebracht. Zelfs in de eerste jaren bestond daar al een stalling voor de paarden van den Prins van Oranje, waarover in het Algemeen Verslag van de Genie van 1824 staat vermeld, dat hieraan, zoomede aan het „woonhuis van de wachters” de „vereischte herstellingen” werden verricht. ⁹⁾

Meermalen hadden uitbreidingen plaats en zoo heette het dan in het

⁶⁾ Bladen 446 (Zeist), verkend 1872 en 427 (Soesterberg), 1899.

⁷⁾ Vgl. bv. voor zijn werkzaamheden op dit terrein in het Kamp van Asch, Archief van Oorlog, Genie, Algem. Verslag 1824, Ve. Fortificatie Directie 1e Hoofdstuk art. 4, Algemeen Rijksarchief no. 164.

⁸⁾ J. Bosscha „Neerlands Heldendaden te Land”, III, Leeuwarden 1875, bldz. 412/3.

⁹⁾ Algem. Verslag a.v. 1840, 1e Directie, hfdst. 2.

Algemeen Verslag van 1840 onder het hoofdstuk Kamp van Zeist letterlijk als volgt:¹⁰⁾

- „In dit Kampveld bevinden zich de volgende gebouwen
- „Eene stal voor 21 paarden ten gebruike voor Prins Frederik.
- „Eene stal voor 20 paarden voor de Artillerie buiten staat van „onderhoud.
- „Eene stal ten dienste van den Prins van Oranje in goeden staat.
- „Vier stallen voor treinpaarden en een wakerswoning.
- „Alle welke gebouwen zoo goed mogelijk onderhouden worden.
- „Bepantingen. De eikenboomen hebben gedurende dit jaar „wederom meerder schot gekregen en hebben veel in wasdom „toegenomen.
- „De doornen hagen bevinden zich nog in eenen gunstigen staat.”

Een illustratie van hetgeen daar destijds en ook later stond is neergelegd in de serie plans, tot stand gekomen in het tijdvak 1804-1859, welke bewaard worden in het archief van Oorlog.¹¹⁾

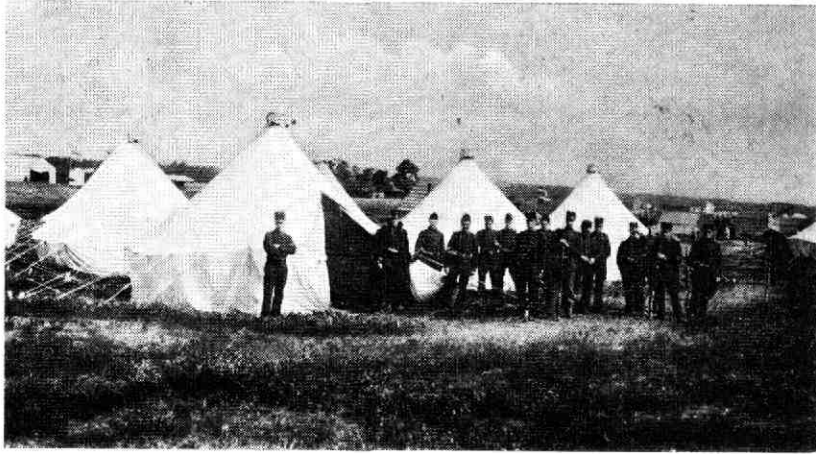
Het feit van de aanwezigheid der stallen van de beide Prinsen doet ons reeds vermoeden, dat zij hier in persoon geregeld tegenwoordig waren bij de oefeningen van hun soldaten. Dit was inderdaad het geval en practisch gesproken bleef het gedurende de gehele XIXe eeuw aldus, dat zelfs bezoeken des Konings volstrekt niet tot de zeldzaamheden hebben behoord. Stond het immers zoo niet uitgedrukt ook in het Koninklijk Besluit van 7 Juli 1829, n°. 104, strekkende tot wijziging der formatie van het Wapen der Infanterie in verband met de ontbinding der vier Zwitsersche regimenten in Nederland? Het 6e artikel daarvan liet ten deze niet aan duidelijkheid te wenschen over, want dat luidde:

- „De afdeeling Grenadiers wordt in het bijzonder bestemd om . . . „onmiddellijk onder Ons oog dienst te doen . . .”

Het grootste deel van de Utrechtsche heidevelden heeft, naar men ten tijde van de Bataafsche Republiek reeds algemeen aannam, waarschijnlijk wel in eigendom aan den staat toebehoord. Deze omstandigheid maakte het in verband met de latere wetgeving (1814) noodig om precies afgepaald te krijgen hoever het Kampveld Zeist zich uitstreckte. Als gevolg van deze voorschriften heeft de met de uitvoering belaste dienst der militaire Genie voor de terreinen ressorteerende onder het Ministerie van Oorlog na ontvangen speciale machtiging van dit Departement op 7 November 1860 een plan ontworpen met bijbehorende beschrijving en procesverbaal. Dit plan werd opgesteld door den kapitein-ingenieur H. L. de Wijs, onder goedkeuring van den luitenant-kolonel, Eerstaanwend-ingenieur J. van der Meij van de Eerste fortificatie-Inspectie te Utrecht en in teekening gebracht door den Fortificatie-opzichter H. K. L. Bakker der Genie. Nadat de toenmalige burgemeester van

¹⁰⁾ Alg. Verslag a.v. 1840, 1e Directie, bldz. 133, art. 2.

¹¹⁾ Algemeen Rijksarchief, Archief v. Oorlog, Genie, plans v. gebouwen litt. Z. nos. 32 t/m 43. - Blijkens het Alg. Verslag v. 1836, 1e Directie, stonden er aanvankelijk populieren tusschen de eiken, die in dat jaar werden omgehakt om de eiken betere groei te bezorgen.

Kamp van Zeist. Politiewacht, c. 1900.

Soest P. Gallenkamp Pols deze documenten mede-ondertekend had, werden zij door den minister van Oorlog Jhr. E. A. O. de Casembrood tenslotte voor „gezien” geteekend op 1 Februari 1861. De polygoon, die het complex van gronden van het geheele kamp uitmaakte en die omvat werd door gedeelten van de terreinen der kadastrale sectiën E. van Soest, C. van Zeist en C. van Amersfoort, werd toen bepaald op de hoekpunten door middel van een totaal van 27 limietsteenen. Van die limiteering ving de nummering aan met de 0/1 in het uiterste noord-westen en zij werd voortgezet richting zuid door paal 0/2 aan den „Weg van de Krakeling” om zoo vervolgens in een directie tegen de gang der wijzers van de klok in voort te gaan in nummering met als laatste de 0/27. Zooals gebruikelijk vertoonen de 1,30 m. hooge palen op het bovenvlak en op een der zijvlakken de respectievelijke bovengenoemde aanduidingen. Door vaststelling van de onderlinge afstanden der opgestelde palen tot in centimeters en berekening van de hoeken onderling niet alleen nauwkeurig in graden maar zelfs tot in minuten vermocht 's-Rijks militaire grond wel niet vollediger worden geformuleerd en gefixeerd! ¹²⁾

In onzen tijd verkreeg het „Kamp van Zeist” eindelijk zéer uiteenloopende bestemmingen. Het diende voor oefening van de Genie; de Camouflageschool en de Spoorweg-Compagnie werden er tijdelijk gevestigd. Tot 1940 zetelde er de Lucht doel-artillerie, de S.R.O. der LUA en het 1e Korps, later het 1e Regiment LUA; waarna de Duitschers er zich meester van hebben gemaakt . . .

Wat hiervan tenslotte zijn moge: de Nederlandsche soldaat schijnt in het algemeen niet bepaald ingenomen te zijn geweest met het voor hem

¹²⁾ Archief v. Oorlog, Genie, Archief Grensbescheiden GBGB. XXI, volgno. 164.b.

hier in gereedheid gehouden „zomerverblijf”, dat merendeels was opgebouwd uit reeksen van groote of 16-mans tenten in lange, zoogenaamde „kampstraten” en keurig rechts gericht gerangschikt. Zelfs de politie-wacht (zie de afbeelding) resideerde in zulke wit-zeildoeken tenten, bebroond door een blauwe druif.

Een oud soldatenliedje, dat tijdens mijn eigen militairen diensttijd door de troep soms werd aangeheven, demonstreerde de toen al historisch geworden tegenzin, vrij duidelijk. Ofschoon de melodie ook met andere woorden ten gehoor werd gebracht, geven de navolgende „versregels” zeker al voldoende het misnoegen weer van den Nederlandschen dienstplichtige over zijn gedwongen verblijf op de zomersche Zeister hei:

„Geen knoop meer aan je jas, geen knoop meer aan je broek,
„Het zal niet lang meer duúren!
„Strijdt, broeders, tot het laatste,
„Want we gaan naar de Kamp van Zeist, faldera,
„Strijdt, broeders, tot het laatste,
„Want we gaan naar de Kamp van Zeist.”

Mr. J. Belonje

Alkmaar, Dec. '67.

IETS OVER TWEE MUNTJES

Men heeft mij er opmerkzaam op gemaakt, dat ik over de vondst van bovenbedoelde muntjes wel op de juiste plaats heb kennis gegeven, maar nagelaten heb ze in ruimer kring bekend te maken. Dat wil ik nu - beter laat dan nooit - eindelijk doen.

Ik ga dan ongeveer veertig jaren in gedachte terug: er werd in die tijd aan de Domtoren hard gewerkt om de belofte, gedaan aan burgemeester J. P. Fockema Andreae om op 23 januari 1929 (herdenking Unie van Utrecht 1579) met de restauratie zover te zijn dat de Michaëlskapel voor gemeentelijke ontvangzaal in gebruik genomen kon worden, waar te maken. Een onderdeel van de daarvoor nodige werken was de aanleg van een electricische installatie voor diverse doeleinden. Daarvoor moesten gaten gehakt worden door vloeren en muren. Nu gebeurde het bij het hakken van een gat in de vloer van de westelijk van de traptoren gelegen ruimte van de Egmondkapel, dat de hierbij betrokken werkman het gat niet op de juiste aangegeven plaats inhakte, nl. in de zuidoosthoek, maar een 20 cm opzij daarvan, wat hem gemakkelijker leek. Op zijn fout gewezen, nam hij zijn klopper uit het gat en klopte die leeg: er viel met het steengruis een klein zilveren muntje uit!

Dit muntje droeg ik over aan dr. W. C. Schuylenburg, in die tijd archivaris en directeur van het centraal museum, die mij daarna berichtte, dat we te doen hadden met „een halve groot, geslagen te Utrecht, zilver, 0.53 gram. Op de voorzijde: borstbeeld van bisschop Jan van